
Borislav PETROVIĆ¹

Hitne istražne radnje u svjetlu historijsko-pravne analize²

Urgent investigation in the light of historical-legal analysis

1. Uvod

Jedan od ciljeva istorijsko-pravne analize ogleda se u provjeri ispravnosti i dosljednosti naših pozitivno-pravnih rješenja iz oblasti hitnih (anticipiranih) istražnih radnji pretresanja stana i osoba, privremenog oduzimanja predmeta, uviđaja i vještačenja. Na taj način biti ćemo u prilici da argumentovano sagledamo neke prednosti, ali i nedostatke naših zakonskih rješenja, pogotovo što je Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH donesen tek prije četiri godine. Pored toga, ovakva uporedna analiza aktuelna je i zbog toga što je u našoj zemlji u toku krivičnopravna reforma, gdje se upravo na krivičnoprocesnom planu predviđaju značajne izmjene i dopune. Sama po sebi ta činjenica ukazuje da se neka pozitivna zakonska rješenja nisu u sudskoj praksi pokazala najcjelishodnijim. Tako ćemo primjenom istorijsko-pravnog metoda³ nastojati osvjetliti neke uslove i uzroke nastanka i razvoja pojedinih pozitivnih zakonskih rješenja koja se odnose na ove četiri hitne istražne radnje.

¹ Dr. sci., Viši asistent Pravnog fakulteta u Sarajevu

² Ova problematika predstavlja segment doktorske disertacije pod naslovom «Kriminalistički sadržaji anticipiranih istražnih radnji iz područja kriminaliteta vezanog uz drogu» odbranjene na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu, dana 05. septembra 2002. godine.

³ Stanojčić, I. (1982). *Komparativno-istorijski metod*, u: Pečujlić, M. *Metodologija društvenih nauka*. Beograd: Savremena administracija, str. 462. Ova vrsta istraživanja, tzv. "udaljeno poređenje", odnosi se na traženje onog što je slično, zajedničko u izučavanim pojavama i procesima posmatranim u njihovoj istorijskoj dimenziji.

2. Istorijsko-pravni metod

Uporedno-pravna analiza primjenom istorijsko-pravnog metoda pokazuje da u zakonima Bosne i Hercegovine⁴, Hrvatske⁵, Srbije⁶, Crne Gore⁷, Kraljevine Jugoslavije⁸, te Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ)⁹ i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ)¹⁰ rješenja iz oblasti hitnih istražnih radnji imaju mnoge zajedničke karakteristike. Pri tome, istorijski razvoj našeg krivičnog procesnog zakonodavstva možemo podijeliti u tri etape: prva, u koju spadaju zakoni Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Knjažestva Srbije i Crne Gore iz devetnaestog stoljeća, druga, u koju spada zakon Kraljevine Jugoslavije, i treća, u koju spadaju zakoni bivše Jugoslavije, počev od Zakonika o krivičnom postupku iz 1948. godine, zatim Zakona o krivičnom postupku iz 1954. godine, koji je mjenjan i dopunjavan 1960., 1962., 1965., 1967., 1970. i 1973. godine te Zakona o krivičnom postupku SFRJ iz 1976., koji je značajnije izmjenjen i dopunjen 1985. godine.

Zakoni koje smo svrstali u prvu fazu karakteristični su po tome što pripadaju državama koje su kasnije ujedinjene u Kraljevinu Jugoslaviju i, naravno, što je među njima i zakon tadašnje Bosne i Hercegovine. Naprotiv, zakoni koje smo svrstali u drugu i treću fazu, karakteristični su po tome što predstavljaju istorijski slijed nastanka i razvoja krivičnog procesnog prava Jugoslavije, počev od Kraljevine Jugoslavije, pa sve do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i ponovnog stvaranja samostalnih država, među kojima i Bosne i Hercegovine. Našom komparativno-istorijskom analizom biti će obuhvaćeni oni zakoni, kao i njihove izmjene i dopune, koji su značajni u odnosu na problematiku hitnih istražnih radnji pretresanja, privremenog oduzimanja predmeta, uviđaja i

⁴ Kazneni postupnik za Bosnu i Hercegovinu, od 31.08.1880. godine.

⁵ Kazneni postupnik Hrvatske, od 17.05.1875. godine.

⁶ Zakonik o postupku sudskom u krivičnim delima, za Knjažestvo Srbiju, od 10.04.1865. godine.

⁷ Zakon o postupku sudskom u krivičnim djelima, za Crnu Goru, od avgusta 1896. godine.

⁸ Zakonik o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije, od 16.02.1929. godine, sa izmjenama i dopunama u Sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije, od 09.10.1931. godine.

⁹ Zakonik o krivičnom postupku Federativne Narodne Republike Jugoslavije, od 01.01.1954. godine.

¹⁰ Zakon o krivičnom postupku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, od 24.12.1976, sa izmjenama i dopunama iz 1985. godine.

vještačenja. Tako ćemo govoriti o zakonima iz prve i druge faze historijskog razvoja, a u pogledu zakonodavnog kontinuiteta poslije drugog svjetskog rata govorit ćemo o ZKP FNRJ iz 1954., uz kraći osvrt na ZKP iz 1948., zatim ZKP SFRJ iz 1976. sa stanjem iz 1992. godine.

2.1. Krivičnoprocesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Knjažestva Srbije i Crne Gore

Ovom prilikom neće se vršiti komparativna analiza svih odredaba vezanih za hitne istražne radnje, već samo onih koje su, po našem mišljenju, posebno značajne u odnosu na rješenja pozitivnog ZKP FBiH. Dakle, pored opštih napomena i načelnog osvrta na tadašnja zakonska rješenja, naša pažnja biti će posvećena samo pojedinim odredbama, i to onim koje se tiču hitnih istražnih radnji.

Tako su, sva četiri zakona o krivičnom postupku poznavali šest istražnih radnji koje, uz nešto različite nazive, imaju dosta sličnosti sa našim pozitivnim zakonom. To su pretresanje, privremeno oduzimanje predmeta, uviđaj, vještačenje, ispitivanje svjedoka i ispitivanje okrivljenika. Interesantno je da se u Zakonu o postupku sudskom u krivičnim djelima za Crnu Goru, pod naslovom Vještački pregled podrazumijevalo provođenje vještačenja i uviđaja, tj. "vještačkog uviđaja", kako je u zakonu navedeno.

Kada su, pak, u pitanju hitne istražne radnje, onda treba reći da u zakonskim odredbama to pitanje nije regulisano na identičan način. Naime, jedino se u Kaznenom postupniku Hrvatske (čl. 81.) govori da državni odvjetnik (tužilac) može narediti vlastima sigurnosti (policiji) da prije istražnog postupka provedu očevid (uviđaj) i premetačinu (pretresanje), ukoliko sudbene osobe nisu u mogućnosti da provedu te istražne radnje, a potrebno je postupati bez oklijevanja (hitno). Mada nije bilo izričito propisano, ali tumačenjem zakonskih odredaba koje se odnose na istražne radnje i pretkrivični postupak smatramo da su se pored uviđaja i pretresanja mogle provoditi i radnje vještačenja i privremenog oduzimanja predmeta. Do takvog zaključka dolazimo jer se pretresanje poduzima upravo zbog pronalaska i oduzimanja predmeta krivičnog djela, ili osoba, a uviđaj i vještačenje su bili predviđeni kao jedna

istražna radnja pod naslovom "Ob očevidu i o vještacih"¹¹. Dakle, praktično se radilo o uviđaju prilikom kojeg su prema potrebi angažovani vještaci.

Kada su u pitanju preostala tri zakonodavstva, ne govori se konkretno o hitnim istražnim radnjama, ali se u vidu generalnih klauzula predviđa mogućnost pred-izviđaja od strane policije (Srbija), isljeđenja (Crna Gora) i potrebite istrage (BiH), ukoliko postoji pogibelj skopčana sa odgodom (opasnost od odgađanja, odnosno hitnost). S obzirom na zakonske odredbe o istražnim radnjama, može se zaključiti da bi pod predviđenim generalnim klauzulama trebalo podrazumijevati uviđaj i pretresanje, a kako je zajedno sa tim radnjama ili u neposrednoj vezi s njima regulisana i materija vještačenja i privremenog oduzimanja predmeta, onda, po našem mišljenju, i te radnje¹². Pri tome, po hrvatskom i srbijanskom zakonu, uviđaj je mogla provoditi i policija, a u zakonima Bosne i Hercegovine i Crne Gore, to je bilo u nadležnosti suda.

Našu pažnju posebno je privukla jedna odredba koja se odnosi na uslove pod kojima se mogao poduzimati uviđaj (očevid). Naime, u zakonima tih zemalja, prilikom vršenja uviđaja bilo je predviđeno obligatorno prisustvo dva sudska svjedoka. Ovakva odredba čini nam se veoma prihvatljivom, s obzirom na značaj uviđaja u krivičnom postupku uopšte. Tu, prije svega, mislimo na postupak otkrivanja, prikupljanja, fiksiranja i osiguranja predmeta i tragova prilikom vršenja uviđaja i od čega, veoma često, može zavisiti ishod budućeg krivičnog postupka. Prisustvo svjedoka vršenju tako važne istražne radnje, kakav je uviđaj, uveliko doprinosi zakonitosti, ali i javnosti rada suda, odnosno policije. Kada to uporedimo sa našim pozitivnim zakonskim rješenjem onda smo mišljenja da bi to bilo veoma

¹¹ V. Odsjek treći, paragraf 107. – 129. Kaznenog postupnika Hrvatske iz 1875.

¹² U Kaznenom postupniku za BiH govori se o Očevidu i o vještacih, kao jednoj istražnoj radnji (glava deseta), te o Preiskivanju kućah i osobah i o zaustavi, kao drugoj istražnoj radnji (glava jedanaesta). U Zakoniku o postupku sudskom u krivičnim djelima za Knjažestvo Srbiju govori se o Sudskom uviđaju, koji može biti prost i složen. Složen je onaj sudski uviđaj kada se za saznanje nečega, pored sudije i vještaci upotrebljavaju (Dio četiri, odjeljak dva). Također, u posebnom odjeljku predviđena je istražna radnja Pretres kuće i uzapćenje artija (Dio tri, odjeljak tri). Najzad, u Zakonu o postupku sudskom u krivičnim djelima za Crnu Goru predviđene su, također dvije istražne radnje i to O vještačkom pregledu (glava sedma) i O istraživanju po kući, pretresu stvari i lica i uzapćivanju pisama (glava osma). Odredbama o vještačkom pregledu regulisan je i uviđaj, koji je u drugom planu u odnosu na vještačenje.

cjelishodno rješenje. U prilog tome ide i zakonska odredba o svjedocima prilikom pretresanja. U tom smislu ne vidimo gotovo nikakvu razliku u pogledu krivičnoprocesnog značaja tih radnji, pa samim tim i potrebe za svjedocima prilikom njihovog provođenja.

Što se tiče ostalih zakonskih rješenja, vezanih za istražne radnje, onda treba reći da ona imaju izvjesnih sličnosti sa današnjim. Primjetno je da tim zakonima nije bila predviđena posebna istražna radnja koja se odnosila na postupanje sa sumnjivim stvarima. Međutim, analizom odredaba koje se odnose na privremeno oduzimanje predmeta, može se zapaziti da je obuhvaćeno i postupanje sa sumnjivim stvarima, odnosno predmetima koji se pronadu, npr., pretresanjem, a nisu u vezi sa predmetom konkretnog pretresanja. Sasvim je logično da se i takvi predmeti privremeno oduzimaju radi provjere njihovog porijekla i eventualne veze sa određenim krivičnim djelom¹³. Naravno, ta odredba nije identična današnjoj, ali se može dovesti u vezu s njom.

2.2. *Zakonik o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije*¹⁴

Zakonikom o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije (u daljnjem tekstu *Zakonik*) nominalno su bile propisane četiri istražne radnje, ali se u poređenju sa današnjim stanjem bez sumnje radilo o šest. Naime, pretresanje stana i osoba i uzapćenje bili su predviđeni pod jednim naslovom, kao i sudski uviđaj i vještaci. Smatramo da se u ovim slučajevima nesumnjivo radilo o četiri, a ne dvije istražne radnje, kakav zaključak se može izvući i tumačenjem zakonskih odredbi. Prema tome, pomenuti zakon poznao je sljedeće istražne radnje: 1) pretresanje stana i osoba, 2) uzapćenje (privremeno oduzimanje predmeta), 3) ispit okrivljenog, 4) ispit svjedoka, 5) sudski uviđaj i 6) vještačenje.

Kao i kod prethodnog naslova, i ovom prilikom ćemo se osvrnuti samo na odredbe koje se odnose na hitne istražne radnje.

¹³ V. čl. 125. Kaznenog postupnika za BiH i čl. 135. Kaznenog postupnika Hrvatske;

¹⁴ Ovaj *Zakonik* donesen je 16.02.1929., a stupio je na snagu 01.01.1930. godine. Dopunjen je 09.10.1931.godine. Kao osnova za njegovu izradu poslužio je Kazneni postupnik Hrvatske, od 17.05.1875. godine. V. *Ogorelica, N. (1929). Zakonik o sudskom krivičnom postupku. Zagreb, str. 15. i dalje.*

U tom smislu, a kao važnu činjenicu, ističemo veoma naglašenu ulogu državnog tužioca u krivičnom progonu, što je značajan zaokret u odnosu na zakone o kojima smo prethodno govorili. To je posebno došlo do izražaja u pripremnom postupku¹⁵, prilikom provođenja izviđaja. Izviđaji su se sastojali u izvršavanju posebnih krivičnoprocesnih radnji u svrhu da se sačuvaju potrebne osobe ili predmeti, ali i u izvršavanju dokaznih radnji, kao što su sudski uviđaj, ispitivanje vještaka, ispitivanje svjedoka, ispitivanje okrivljenog i prikupljanje isprava. Njihova svrha je, dakle, da se pribave potrebni dokazi za rješavanje pitanja, da li će se uopšte pokrenuti krivični postupak i protiv koga¹⁶. Prema odredbama paragrafa 91. do 96. predmetnog Zakonika, državnom tužiocu se podnose ili dostavljaju prijave o izvršenim krivičnim djelima a on je bio dužan da ih cijeni i preduzima izviđaje, tj. neophodne mjere u cilju razjašnjenja prijavljenog djela i donošenja odluke o pokretanju krivičnog postupka, iz čega nedvojbeno proizilazi da je on centralna ličnost, odnosno glavni organ u izviđajima¹⁷. Takva ovlaštenja prema ranijim zakonima imao je istražni sudija. Prema tome, nova ovlaštenja državnog tužioca, bez sumnje su predstavljala veliko poboljšanje krivičnog postupka Kraljevine Jugoslavije u odnosu na prethodna rješenja. To je, nadalje, proizilazilo i iz pravne prirode samih izviđaja. Prema zakonskim odredbama svi izviđaji mogli su se podijeliti na tužilačke, sudske i policijske, iz čega proizilazi da je i tužilac mogao vršiti izviđaje¹⁸.

U pogledu tužilačkih izviđaja potrebno je reći sljedeće. Prema paragrafu 101. Zakonika, državni tužilac nije mogao sam vršiti istražne radnje, već je mogao istražnom sudiji stavljati prijedloge za izvršenje pojedinih istražnih radnji. Međutim kada su u pitanju izviđaji, tj. postupanje u pripremnom postupku, prije istrage, onda je situacija bila nešto drukčija. Naime, prema paragrafu 92. Zakonika, državni tužilac je mogao zahtijevati provođenje izviđaja od istražnog sudije, sreskog sudije ili policijske vlasti. Ali, pored toga, tužilac je mogao saslušati

¹⁵ Pripremni postupak po svemu je adekvatan današnjem pretkrivičnom postupku. Radi se, dakle, o postupanju po saznanju za izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, a prije pokretanja istrage. V. čl. 89. do 96. Zakona o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije.

¹⁶ Dolenc, M. (1933). Teorija sudskog krivičnog postupka za Kraljevinu Jugoslaviju. Beograd, str. 180.

¹⁷ Čubinski, M. (1933). Naučni i praktični komentar Zakonika o sudskom krivičnom postupku Kraljevine Jugoslavije. Beograd, str. 215.

¹⁸ Heingsberg, L. (1934). Osnovni propisi sudskog krivičnog postupka. Zagreb, str. 149, 150.

osobu koja je prijavila krivično djelo i druge osobe u vezi sa konkretnim slučajem, te odrediti privremeno zadržavanje pisama, telegrama i drugih pošiljki, dok ne stigne naredba istražnog sudije. U takvim slučajevima, kako ističe Dolenc, nedvojbeno se radilo o izviđajima državnog tužioca¹⁹.

Kada su u pitanju sudski izviđaji, onda su bile moguće dvije situacije, prva, kada se oni provode na zahtjev državnog tužioca, i druga, kada se oni provode samoinicijativno od strane suda. U prvom slučaju, državni tužilac u svom zahtjevu naznačava pravac sudskih izviđaja, okolnosti koje se trebaju izviditi, a mogao je naznačiti i pojedine službene radnje, koje je smatrao potrebnima da se izvrše, te pojedina pitanja o kojima treba saslušati izvjesnu osobu, dok je nadležni sudija sam cijenio način njihovog provođenja (paragraf 92. Zakonika).

Najzad, kada su u pitanju policijski izviđaji, onda u teoriji nalazimo stav da je državni tužilac, po pravilu, izviđaje zahtijevao od policijske vlasti²⁰. Takvo stanovište može se temeljiti upravo na tehničkoj opremljenosti i operativnosti policije, kao i činjenici da je to državni organ koji je u najneposrednijoj permanentnoj vezi sa građanima pa je u prilici da prvi dozna za izvršeno krivično djelo. Samim tim, policija je u mogućnosti da najefikasnije postupa u skladu sa načelom brzine, što je veoma bitno kod osiguranja predmeta i tragova krivičnog djela, ali i hvatanja učinilaca. Osim toga policija raspolaze sa brojnim instrumentima legitimne prinude.

Nadalje, u skladu sa paragrafom 93. Zakonika, policija je mogla, izuzetno, izvršiti uviđaj²¹ i pretresanje stana i osoba u slučajevima neodložne potrebe, ako sudija nije u mogućnosti da izvrši te radnje. U tom slučaju, očigledno se radilo o hitnim istražnim radnjama. Međutim, da bi zapisnici o uviđaju i

¹⁹ Dolenc, M., Teorija..., o. c., str. 179. Tako i Heingsberg, L., *ibid.*, str. 149.

²⁰ Heningsberg, L., *ibid.* Tako i Čubinski, M., o. c., str. 227. Autor navodi da će se državni tužilac kad god je to moguće, u pravilu, obratiti policijskim vlastima za obavljanje informativnih ili prethodnih izviđaja.

²¹ Paragrafom 181 Zakonika bilo je predviđeno da se uviđaj vrši u prisustvu dva svjedoka, čime je nastavljen kontinuitet ranijih zakona, odnosno zakona zemalja čiji je sljedbenik Kraljevina Jugoslavija. Međutim, Zakonom o izmjenama i dopunama u sudskom krivičnom postupku, od 09.10.1931. godine, ta odredba je novelirana, pa je glasila: "ako istražni sudija smatra za potrebno ili ako to traži okrivljenik, na uviđaj će se pozvati dva sudska svjedoka". Mišljenja smo da je odredba o fakultativnom prisustvu svjedoka uviđaju bilo cjelishodnija. Treba polaziti od mnogobrojnih načela postupanja, ali i od nezavisnosti i povjerenja koje imaju državni organi.

pretresanju mogli biti dokazi na sudu, bilo je potrebno da ih odobri (kolacionira) nadležni istražni sudija. Pri tome, istražni sudija je morao ispitati potpunost takvih zapisnika, a pored njihove potvrde (odobrenja) mogao je narediti obnovu ili dopunu policijskog postupanja, odnosno provedene istražne radnje.

Bez obzira na razloge kojima se zakonodavac tada rukovodio, smatramo cjelishodnijim rješenje u pozitivnom ZKP FBiH, prema kojem se odobrenje ima dati prije poduzimanja određene istražne radnje (uviđaj ili vještačenje), a ne vršiti naknadnu verifikaciju zapisnika o već izvršenoj istražnoj radnji. S obzirom da su i tada i danas razlozi za postupanje policije bili slučajevi hitnosti, odnosno opasnosti od odlaganja, onda je logično da istražni sudija, ukoliko ne može odmah pristupiti provođenju određene istražne radnje, istu povjeri policiji. Naravno, uslov je da zapisnik o poduzetoj radnji treba imati istu dokaznu snagu kao da je u pitanju postupanje istražnog sudije. Ukoliko je zakonodavac želio osigurati kontrolu zakonitosti postupanja, onda smatramo da je trebao predvidjeti prethodno odobrenje, a ne naknadnu verifikaciju zapisnika ili pak obnovu ili dopunu istražne radnje. Našu konstataciju temeljimo na činjenici da je gotovo nemoguće ponoviti ili dopuniti uviđaj i pri tome postići njegov primarni i osnovni cilj, iz prostog razloga što je mjesto događaja utoliko izmjenjeno da je moguća samo rekonstrukcija događaja, a nikako uviđaj.

Za razliku od ZKP FBiH, Zakonik je predviđao da pretresanje, u pravilu, vrši istražni sudija sam ili sudski činovnik, ili organ javne sigurnosti. Kao što je već rečeno, policija je izuzetno mogla i sama po sopstvenom nahođenju izvršiti pretresanje. Kada je u pitanju naređivanje pretresanja, to je, u pravilu, vršio istražni sudija, a izuzetno, u slučaju hitnosti i državni tužilac.

2.3. Zakon o krivičnom postupku Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz 1948. godine²²

Glavom XII ZKP FNRJ iz 1948. godine bio je propisan postupak isljeđenja koji se sastojao od izviđaja i istrage (čl. 108. st. 1.). Zajedničko za izviđaj i istragu jeste što su imali isti cilj, a to je utvrđivanje "da li je i koje krivično djelo učinjeno, ko je učinilac i postoje li pretpostavke za njegovo gonjenje, kao i da se prikupe potrebni dokazi i ustanove činjenice koje su od važnosti za utvrđivanje krivične odgovornosti i stepena društvene opasnosti

²² Ovaj zakon je objavljen u "Službenom listu FNRJ" br. 97, od 06.1948.g.

djela i učinioca" (čl. 107.). Razlike između izviđaja i istrage sastojale su se u sljedećem: (a) "Izviđaj se pokretao kad je postojala opravdana sumnja da je krivično djelo učinjeno bez obzira da li je učinilac poznat" (čl. 123. st. 1.), dakle i protiv nepoznatog učinioca, dok se "Istraga mogla pokrenuti samo protiv određene osobe kad postoji opravdana sumnja da je ona izvršila teško krivično djelo" (čl. 128. st. 1.); (b) Razlika je, dakle, bila i u težini izvršenog djela zbog kojeg je trebalo pokrenuti isljeđenje, jer je u stavu 2. člana 123. bilo predviđeno da se isljeđenje završava izviđajem kada su u pitanju lakša krivična djela, dok se istraga pokretala samo za teška krivična djela; (c) Takodjer, provođenje izviđaja (prethodnog postupka) bilo je u kompetenciji javnog tužioca ili isljednog organa, s tim što isljedni organ nije mogao provoditi izviđaje bez nadzora javnog tužioca (čl. 124.), dok je istragu, po rješenju javnog tužioca, provodio javni tužilac, islednik javnog tužioca ili ovlaštenu islednik UDB-e (Uprava državne bezbjednosti, odnosno tajna policija), a ostali isljedni organi (istražni sudija i organi unutrašnjih poslova) samo po ovlaštenju javnog tužioca (čl. 129.).

ZKP FNRJ iz 1948., predviđao je, u Glavi XIV, sljedeće isljedne radnje: (a) Pretresanje stana i osobe. Oduzimanje predmeta. Postupak sa sumnjivim stvarima (čl. 146. – 155.), (b) Ispitivanje okrivljenog (čl. 156. – 163.), (c) Ispitivanje svjedoka (čl. 164. – 171.) i (d) Uviđaj i vještaci (čl. 172. – 179.). Bez obzira što su isljedne radnje svrstane u četiri podnaslova, smatramo da se u stvarnosti radilo o šest radnji, i to: pretresanje stana i osobe, oduzimanje predmeta, postupak sa sumnjivim stvarima, ispitivanje okrivljenog, ispitivanje svjedoka, uviđaj i vještačenje. Tumačenjem čl. 108. st. 2., prema kojem se "ako je istrazi prethodio izviđaj, isljedne radnje obavljene u izviđaju ne moraju ponoviti", proizilazi da isljedne radnje obavljene u izviđaju i u istrazi imaju istu dokaznu vrijednost. Ako tome dodamo činjenicu da se isljeđenje završavalo izviđajem kada su u pitanju lakša krivična djela (čl. 123. st. 2.), onda je praktično nemoguće govoriti o hitnim isljednim radnjama, jer su se sve mogle poduzimati i u izviđaju i u istrazi. Uostalom, i sam naziv 'isljedne' a ne istražne govori u prilog tome.

U odnosu na današnja rješenja primjetne su određene razlike kod pojedinih istražnih radnji. Tako je prema čl. 146. bilo predviđeno da se "Pretresanje stana i ostalih prostorija okrivljenog ili druge osobe može poduzeti kad se očekuje da će se okrivljeni pretresanjem uhvatiti ili da će se pronaći tragovi krivičnog djela ili da će se pronaći predmeti važni za isljeđenje".

Nadalje, "Pretresanje osobe može se poduzeti kad se očekuje da će se njezinim pretresanjem pronaći predmeti važni za isljeđenje". Smatramo da je 'očekivanje' mnogo manji stepen sumnje od 'vjerovatnoće' da će se ostvariti cilj pretresanja, što upućuje na zaključak da se radilo o fleksibilnijoj odredbi nego što je to danas slučaj. Također, za razliku od današnje situacije, pretresanje je naređivao javni tužilac ili isljedni organ pismenom naredbom (čl. 147. st. 1.), a kada je postojala opasnost da će gonjena osoba pobjeći ili da će se prikriti tragovi krivičnog djela ako bi se čekalo na donošenje naredbe nadležnog organa, naredbu su mogli donijeti i pripadnici narodne milicije (čl. 147. st. 2.). Najzad, odredbom čl. 150. st. 3. bilo je predviđeno obligatorno prisustvo svjedoka pretresanju u svim slučajevima. Pretresanje bez svjedoka, dakle, zakon nije dozvoljavao.

Odredbe o privremenom oduzimanju predmeta, postupanju sa sumnjivim stvarima, ispitivanju okrivljenog i ispitivanju svjedoka nisu imale značajnije razlike u odnosu na današnja rješenja.

Odredbe o uviđaju i vještacima, osim zakonskog pojma uviđaja (čl. 172. st. 1.), govorile su isključivo o vještačenju. Nije, dakle, bilo izričitog govora ni o rekonstrukciji događaja, a vještake je određivao javni tužilac, isljedni organ ili sud (čl. 174. st. 1.).

2.4. Zakonik o krivičnom postupku Federativne Narodne Republike Jugoslavije iz 1954, sa izmjenama i dopunama, zaključno sa stanjem iz 1973. godine

Prema ZKP-u iz 1954. godine javni tužilac nije mogao sam provoditi izviđaje niti istragu. On je mogao zahtijevati provođenje izviđaja od strane izviđajnih organa, a to su istražni sudija, sreski sudija i ovlašteni organi unutrašnjih poslova (čl. 141). Kada je u pitanju istraga, ona se pokretala po prijedlogu javnog tužioca ali i oštećenog kao tužioca, a njome je rukovodio istražni sudija (čl. 157). Odmah se uočava da su ukinuta sva ovlaštenja UDB-e u pretkrivičnom i krivičnom postupku, što je sasvim prihvatljivo. Istražni sudija dobija onu ulogu koja mu je i primjerena, tj. da on rukovodi istragom. U tom smislu, mogao je povjeravati provođenje istrage ili pojedinih istražnih radnji sreskom sudu ili ovlaštenom istražnom organu unutrašnjih poslova (čl. 160).

Prema tom ZKP-u prethodni ili pripremni postupak nije bio identičan za sva krivična djela. Naime, za teška krivična djela taj

postupak se djelio na izviđaj i istragu, dok je kod lakših krivičnih djela redovno poduziman samo izviđaj. Pri tome zakon ne pravi precizno razgraničenje između izviđaja i istrage s obzirom da se u obje faze mogu poduzimati sve istražne radnje. Takav zaključak nedvojbeno proizilazi iz samog naslova Glave XVIII koji glasi: "Radnje u izviđaju i istrazi", a to su: 1) pretresanje stana i osoba, 2) privremeno oduzimanje predmeta, 3) postupanje sa sumnjivim stvarima, 4) ispitivanje okrivljenog, 5) saslušanje svjedoka i 6) uviđaj i vještaci. Značajno je napomenuti da zakon nije pravio razliku u pogledu faze postupka kada se bilo koja od ovih radnji može poduzimati. Naravno, potvrda takvog stava može se naći i u mnogobrojnim odredbama o izviđaju. U tom smislu sve istražne radnje praktično su mogle biti hitne, odnosno anticipirane, čak i ispitivanje okrivljenog i saslušanje svjedoka, s obzirom da se neko mogao okriviti i nakon provođenja izviđaja, a ne samo pokretanja istrage, kakav je danas slučaj. Prema tome, ZKP-om iz 1954. godine, na specifičan način su regulisane istražne radnje, time što se one praktično i ne zovu istražne, već radnje u izviđaju i istrazi, ali je izjednačena njihova dokazna snaga. Kao što se vidi, po prvi put je kao samostalna procesna radnja bilo predviđeno postupanje sa sumnjivim stvarima, dok su se uviđaj i vještačenje smatrali jedinstvenom procesnom radnjom. Najzad, zakonodavac je izostavio svjedoke prilikom vršenja uviđaja što, po našem mišljenju, ne predstavlja poboljšanje u odnosu na ranija rješenja, već naprotiv. Kako smo već istakli, svjedoci su dodatni garant, ne samo zakonitosti, već i javnosti rada i, u krajnjem slučaju, opravdanosti i cjelishodnosti samog uviđaja.

Kada je u pitanju poduzimanje izviđajnih procesnih radnji od strane organa unutrašnjih poslova onda su važne sljedeće konstatacije. Prije svega, organi unutrašnjih poslova bili su ravnopravni sa ostalim izviđajnim organima, istražnim sudijom i sreskim sudijom, što proizilazi iz odredbe čl. 141. ZKP-a²³. Nadalje, prema čl. 143. ZKP-a organi unutrašnjih poslova su mogli, u hitnim slučajevima, samoinicijativno (dakle, i bez zahtjeva javnog tužioca) poduzeti pojedine izviđajne radnje, s tim da su o svemu poduzetom morali obavjestiti javnog tužioca. Nadalje, u istom članu bilo je predviđeno da organi unutrašnjih poslova ne mogu provoditi one izviđajne radnje koje se kasnije ne bi mogle ponoviti. Međutim, ukoliko postoji opasnost od odlaganja, oni su mogli provoditi sve izviđajne radnje izuzev obdukcije i ekshumacije leša.

²³ V. Vasiljević, T. (1957). Komentar zakonika o krivičnom postupku. Beograd, str. 156.

Iz prethodne zakonske odredbe proizilazi veoma važna činjenica, a to je da su procesne radnje svih izviđajnih organa imale istu zakonsku vrijednost. Tako su, za razliku od ZKP-a Kraljevine Jugoslavije, i radnje ovlaštenih organa unutrašnjih poslova u izviđaju konačne i ne podliježu nikakvom odobrenju ili kontroli²⁴. Ovakav stav zakonodavca predstavlja, po našem mišljenju, značajno poboljšanje u odnosu na sva ranija zakonska rješenja. Jer, kao što smo već istakli, teško je opravdati potrebu za naknadnom kontrolom i odobrenjem zapisnika o pojedinim procesnim radnjama koje je organ unutrašnjih poslova poduzeo u skladu sa zakonskim ovlaštenjima. Time je, na neki način, otklonjen izvjesni nesklad između ovlaštenja za poduzimanje procesnih radnji od strane organa unutrašnjih poslova i njihove pravne snage, koji je egzistirao u ZKP-u Kraljevine Jugoslavije.

Kao što je u uvodu konstatovano, ZKP iz 1954. pretrpio je mnogobrojne izmjene i dopune tokom svog dvadeset-dvogodišnjeg egzistiranja. Nakon posljednjih njegovih izmjena i dopuna iz 1973. godine, izmijenilo se i stanje u pogledu hitnih istražnih radnji. One su se od tada zvale istražne radnje, a ne radnje u izviđaju i istrazi, kao što je ranije bio slučaj, a poduzimale su se, u pravilu, samo u istrazi. Izuzetno su se mogle poduzimati i prije pokretanja istrage, i to od strane istražnog sudije i organa unutrašnjih poslova, kada se, u stvari, radilo o anticipiranim radnjama.

Tako je bilo predviđeno da policija može i prije pokretanja istrage izvršiti privremeno oduzimanje predmeta ako postoji opasnost od odlaganja, i izvršiti pretresanje stana i osoba. Nadalje, ako istražni sudija nije bio u mogućnosti da odmah izađe na mjesto događaja, policija je mogla i sama izvršiti uviđaj i potrebna vještačenja, osim obdukcije i ekshumacije leša²⁵. Pored toga, ukoliko je učinilac krivičnog djela bio nepoznat, javni tužilac je mogao zatražiti da policija preduzme pojedine istražne radnje ako bi, s obzirom na okolnosti slučaja, bilo cjelishodno da se i prije pokretanja istrage poduzmu takve radnje²⁶. Nameće se pitanje koje radnje je javni tužilac mogao zatražiti od policije. Mislimo da se radilo o pretresanju stana i osoba, privremenom oduzimanju predmeta, saslušanju

²⁴ Ibid., str. 159.

²⁵ V. čl. 143. Zakonika o krivičnom postupku SFRJ (potpuno prečišćeni tekst nakon posljednjih izmjena i dopuna iz 1973. godine), Jedanaesto prečišćeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 1974.

²⁶ V. čl. 144. istog Zakonika.

svjedoka, te uviđaju i vještačenju, osim obdukcije i ekshumacije leša. Logično je da se nije moglo zatražiti ispitivanje okrivljenog, kad je on nepoznat²⁷, kao ni postupanje sa sumnjivim stvarima, jer se one, u skladu sa odredbama ZKP, mogu pronaći samo kod okrivljenog.

Cjeneći ovakva zakonska rješenja u pogledu hitnih istražnih radnji, možemo reći da su ona veoma prihvatljiva, uz opasku da bi bilo svrsishodnije da je za poduzimanje uviđaja i vještačenja bilo potrebno predvidjeti prethodno odobrenje istražnog sudije. Također, ostajemo privrženi stavu da bi se prilikom provođenja uviđaja trebalo predvidjeti fakultativno prisustvo dva svjedoka. Svjedoci bi se mogli angažovati ukoliko to istražni sudija (u prekrivičnom postupku policija) smatra za potrebno, ili ako to zahtijeva okrivljeni. Najzad, mogućnost javnog tužioca da od policije zahtijeva provođenje određenih istražnih radnji, cijenimo kao vrlo dobru i kompatibilnu sa efikasnošću provođenja krivičnog progona.

2.5. Zakon o krivičnom postupku SFRJ iz 1976, sa stanjem iz 1992. godine

Kada je u pitanju Zakon o krivičnom postupku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1976., sa stanjem iz 1992. godine, onda u pogledu hitnih istražnih radnji koje se provode u prekrivičnom postupku nije bilo nikakvih izmjena u odnosu na prethodni ZKP.

Međutim, u pogledu odredaba koje se odnose na istražne radnje učinjene su određene izmjene i dopune. Naime, po prvi put su uviđaj i vještačenje propisani kao samostalne istražne radnje.

S obzirom na činjenicu da je ranijim odredbama uviđaju bila posvećena jedna, veoma štura, zakonska odredba, sada je došlo do izvjesnog proširenja. To proširenje odnosilo se na jednu novu dimenziju uviđaja, a mi bi smo rekli novu istražnu radnju, kao što je rekonstrukcija događaja, koja se sastojala u ponavljanju određene radnje ili situacije u uslovima pod kojima se prema izvedenim dokazima određeni događaj odigrao (čl. 239). Rekonstrukcija je bila predviđena i za slučajeve kada su u iskazima pojedinih svjedoka ili okrivljenih radnje ili situacije

²⁷ Ukoliko bi u toku provođenja zahtijevanih istražnih radnji od strane OUP-a okrivljeni postao poznat, postupanje po zahtjevu javnog tužioca moralo bi prestati. Up. Zakon o krivičnom postupku, uz bilješke i komentar V. Bayera, Zagreb, 1987, str. 123.

različito prikazane. Prema tome, rekonstrukcija događaja mogla sa sastojati, kako u ponavljanju pojedinih faza ili cjelokupnog toka izvršenog krivičnog djela, tako i postavljanju predmeta ili osoba u određeni položaj radi provjeravanja datih izjava²⁸. Inovacija se sastojala u uvođenju instituta stručnih osoba prilikom vršenja uviđaja i rekonstrukcije. Nije se, dakle, radilo o vještacima već o osobama koje posjeduju određena stručna znanja, a njihova uloga je da pomažu uviđajnom organu prilikom vršenja uviđaja i rekonstrukcije događaja. Smatramo sasvim ispravnom odredbu kojom se sud ovlašćuje da, po potrebi, angažuje vještaka i prilikom vršenja uviđaja. To ističemo s obzirom na novu situaciju, tj. da je vještačenje predviđeno kao samostalna istražna radnja. Nema sumnje da su nove odredbe, posebno one o uviđaju, u potpunosti bile u funkciji sudske i kriminalističke prakse otkrivanja, istraživanja i dokazivanja krivičnih djela.

U pogledu privremenog oduzimanja predmeta zakonske odredbe su ostale identične, kao u prethodnom ZKP-u.

2.6. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, iz 1998. godine

Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu ZKP FBiH) pretrpio je određene izmjene i dopune u pogledu hitnih istražnih radnji, u odnosu na raniji ZKP. Te izmjene i dopune odnose se prevashodno na uslove pod kojima se određene istražne radnje mogu poduzimati, uz konstataciju da je uvedena jedna nova istražna radnja "Nadzor i tehničko snimanje telefonskih i drugih razgovora", koja se može poduzimati samo u toku istrage, dakle, ne može biti hitna, odnosno anticipirana.

Kada je u pitanju pretresanje stana i osoba, izmjene se odnose na pretresanje bez naredbe suda, a dopune na jačanje uloge tužioca. Tako su, sada, osnovi pod kojima se pretresanje stana i drugih prostorija može izvršiti bez sudske naredbe, restriktivniji u odnosu na ranije rješenje (čl. 199. st. 1. ZKP FBiH). Prema tom restriktivnijem stavu zakonodavca sada OUP-a ne mogu ući u tuđi stan i druge prostorije i po potrebi izvršiti pretresanje, bez naredbe suda, "ako je očigledno da se drukčije ne bi mogli osigurati dokazi". Kada je, pak, u pitanju jačanje uloge tužioca,

²⁸ Vasiljević, T., Grubač, M. (1990). Komentar zakona o krivičnom postupku. Beograd: Savremena administracija, str. 319.

treba reći da su učinjene dvije dopune. Radi se o odredbama člana 199. st. 5. i čl. 146. st. 1., koje se odnose na pretresanje stana i drugih prostorija od strane OUP-a bez pismene naredbe suda. Prva odredba (čl. 199. st. 5.) je, u odnosu na ranije rješenje, dopunjena sa obavezom OUP-a da prilikom izvještavanja istražnog sudije i tužioca o obavljenom pretresu, navedu razloge zbog kojih su izvršili pretresanje bez sudske naredbe. Druga odredba (čl. 146. st. 1.) dopunjena je tako što je za OUP-a koji izvrše pretresanje stana i drugih prostorija bez naredbe suda, prije pokretanja istrage, predviđena obaveza da odmah o tome izvjesti nadležnog tužioca. U potpunosti se slažemo sa stavovima procesualista koji smatraju da se radi o kvalitetnim promjenama kojima se, uz ostalo, pružajući dodatne garancije za pretresanje stana i osoba još dosljednije štite osnovna ljudska prava i slobode zajamčene ustavom i međunarodnim dokumentima²⁹.

Istražna radnja privremeno oduzimanje predmeta djelimično je, također, dopunjena. Te dopune odnose se kako na privremeno oduzimanje predmeta kao hitnu istražnu radnju, tako i na privremeno oduzimanje predmeta u toku istrage. Dopunom koja se odnosi na privremeno oduzimanje predmeta kao hitnu istražnu radnju predviđena je obaveza OUP-a da, ukoliko prije pokretanja istrage izvrše privremeno oduzimanje predmeta, o tome odmah izvjesti nadležnog tužioca (čl. 146. st. 1. ZKP FBiH). Nema sumnje da ova inovacija, isto kao i kada se radi o pretresanju, predstavlja poboljšanje kako u pogledu jačanja načela legaliteta tako i dosljednijeg poštivanja ljudskih prava.

Dopune koje se odnose na privremeno oduzimanje predmeta u toku istrage, učinjene su u članu 203., gdje je uveden novi stav (st. 2.) kojim je predviđen sadržaj naredbe istražnog sudije kada se vrši privremeno oduzimanje pisama, telegrama i drugih poštanskih pošiljki koje su upućene okrivljenom ili koje on šalje drugim osobama, pod uslovom da postoje okolnosti zbog kojih se s osnovom može očekivati da će te pošiljke poslužiti kao dokaz u krivičnom postupku. Ove odredbe ne odnose se na poštanske pošiljke koje okrivljeni i njegov branilac međusobno razmjenjuju (čl. 203. st. 4.). U toj naredbi mora se naznačiti okrivljeni na kojeg se naredba odnosi, način izvršenja naredbe, vrijeme trajanja mjere i prometno preduzeće koje će mjeru

²⁹ V. Sijerčić-Čolić, H., et. al. (1999). Komentar zakona o krivičnom postupku. Sarajevo: OSCE, str. 255, 256. Također v. i Zakon o krivičnom postupku, s objašnjenjima novih rješenja i registrom pojmova, Grupa autora, Federalno Ministarstvo pravde, Sarajevo, 1998, str. 447, 448.

izvršiti. U novom stavu također je predviđeno da poduzete mjere mogu trajati najduže tri mjeseca, a iz važnih razloga istražni sudija ih može produžiti za još tri mjeseca, s tim da će se poduzete mjere ukinuti čim prestanu razlozi za njihovo daljnje poduzimanje. Osim navedenog, dopunama (čl. 203. st. 5.) je predviđeno da se, ukoliko to interesu postupka dopuštaju, o poduzetim mjerama obavijesti i okrivljeni protiv koga su te mjere primjenjene. Najzad, učinjena je još jedna izmjena ranijeg člana 214. st. 4., tako što je propisano da u slučaju odsutnosti okrivljenog, članovima njegove porodice neće biti predata pošiljka, niti će se oni obavjestiti o njenom sadržaju (kao što je to ranije bio slučaj), već će se oni samo obavjestiti o tome da je okrivljenom upućena pošiljka. Ako okrivljeni nakon toga ne zatraži predaju pošiljke, ista će se vratiti pošiljaocu (čl. 203. st. 7.). Kao što se iz prethodnog vidi, riječ je o slučajevima kada se privremeno oduzimanje predmeta ne može poduzimati kao hitna, odnosno anticipirana istražna radnja, s obzirom da se predviđene mjere mogu provoditi samo u odnosu na okrivljenog, tj. nakon što je krivični postupak pokrenut. Međutim, s obzirom na njihov značaj, odlučili smo se da prezentiramo i te izmjene i dopune. Za razliku od dopune koja se odnosi na privremeno oduzimanje predmeta kao hitnu istražnu radnju, smatramo da mogućnost obavješćavanja okrivljenog o naredbi o zadržavanju i oduzimanju poštanskih pošiljki, kao i vraćanju pošiljke pošiljaocu ne idu u prilog efikasnosti krivičnog postupka. Naime, ovom, i još nekim odredbama ZKP FBiH (prevažodno mislimo na čl. 4. st. 1.), se naprosto otupljuje oštrica krivičnog progona i okrivljeni u određenoj mjeri favorizira u odnosu na oštećenog. Stoga mislimo da nema prihvatljivog opravdanja za obavješćavanje okrivljenog da je protiv njega poduzeta navedena mjera.

Kada su u pitanju procesne odredbe o istražnim radnjama uviđaj i vještačenje, ZKP FBiH je zadržao ranija rješenja. Međutim, ukoliko se ove radnje poduzimaju prije pokretanja istrage, od strane OUP-a, zakonodavac je predvidio obligatorno odobrenje istražnog sudije. Radi se, dakle, o dopuni u odnosu na ranije rješenje kada su OUP-a mogli postupati samo uz prethodno obavješćavanje (čl. 154. st. 2. ZKP SFRJ), ali bez odobrenja istražnog sudije. Ova dopuna se može ocijeniti kao prihvatljiva, s obzirom da se dokazi pribavljeni uviđajem i vještačenjem koriste bez ikakvih rezervi u krivičnom postupku³⁰.

³⁰ Tako i Zakon o krivičnom postupku, s objašnjenjima novih rješenja i registrom pojmova, Federalno ministarstvo pravde, Sarajevo, 1998, str. 442.

REZIME

Kada je u pitanju krivično procesno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Knjažestva Srbije i Crne Gore iz devetnaestog stoljeća onda se može reći da je istražni sudija bio centralna figura pretkrivičnog postupka. Osvrćući se na krivični postupak Bosne i Hercegovine (paragraf 26) vidljivo je da su poslove javnog tužioca obavljali članovi suda, a u pravilu istražni sudija. To znači da je jedino sud bio nadležan za prijem krivičnih prijava (paragraf 70), odluke po krivičnim prijavama (paragraf 74), te podizanje optužnice (paragraf 181). Sud je bio istovremeno i organ gonjenja i suđenja, što je danas nezamislivo. U tom pogledu može se konstatovati da je krivični postupak tog doba imao karakteristike inkvizitorskog postupka, uz napomenu da je okrivljeni imao pravo na branioca od momenta kada mu je dostavljena optužnica (paragraf 31). Zakonik o sudskom krivičnom postupku za Kraljevinu Jugoslaviju u velikoj mjeri zadržao je kontinuitet zakona onih zemalja čiji je sljedbenik Kraljevina Jugoslavija, uz evidentna poboljšanja. Ona se, prevashodno odnose na položaj državnog tužioca koji je u cjelosti preuzeo funkciju krivičnog gonjenja za krivična djela za koja se goni po službenoj dužnosti. Uzimamo sebi slobodu tvrditi kako je tadašnji položaj tužioca bio bolji nego što je danas u ZKP FBiH. To je vidljivo posebno iz odredbi ZKP FBiH prema kojim se tužilac obligatorno obavještava o poduzetim hitnim istražnim radnjama, a prije njihovog poduzimanja samo ako je to moguće. Nasuprot tome, prema odredbama ZKP Kraljevine Jugoslavije tužilac je bio dužan da poduzme sve što je potrebno radi pronalaženja i prikupljanja osnova sumnje, pomoću kojih se može ući u trag nepoznatom učinioocu (paragraf 91), dok je u FBiH takvo postupanje u nadležnosti policije (čl. 143). Nadalje, kao veoma cjelishodnu ističemo i odredbu paragrafa 92. prema kojoj je državni tužilac mogao zahtijevati da istražni sudija ili policija poduzmu izviđaj (današnji pretkrivični postupak) radi pribavljanja potrebnih dokaza, da bi se započelo krivično gonjenje protiv određene osobe ili da se prijava odbaci. Takvim rješenjem je uloga tužioca bila naglašenija nego danas, kada on razmatrajući krivičnu prijavu može zahtijevati od policije da prikupi potrebne informacije i da poduzme druge potrebne mjere radi otkrivanja krivičnog djela i učiniooca (čl. 145), dok ne može zahtijevati poduzimanje hitnih istražnih radnji.

ZKP bivše Jugoslavije iz 1948. godine bio je karakterističan po tome što je istragu provodio javni tužilac ili ovlašteni isljednik

UDB-e (uprava državne bezbjednosti), a istražni sudija i policija su to mogli samo po odobrenju javnog tužioca. Takva rješenja napuštena su novim ZKP-om iz 1954., kada je javni tužilac mogao samo zahtijevati (ne i provoditi) da istragu pokrene istražni sudija ili policija. Ukinuta su sva ovlaštenja UDB-e u prekrivičnom i krivičnom postupku. Sve istražne radnje mogle su se poduzimati kako u izviđajima tako i u istrazi, uz napomenu da su se sve do izmjena i dopuna ZKP-a iz 1973., istražne radnje zvale "radnje u izviđaju i istrazi". Praktično, tek od ZKP-a iz 1973., imamo institut hitnih istražnih radnji kakav poznaje i današnji ZKP FBiH, s tim što su uviđaj i vještačenje sve do ZKP-a iz 1976. godine bili formalno jedna istražna radnja. Nadalje, ZKP-om iz 1976., odredbe o uviđaju dopunjene su odredbama o rekonstrukciji događaja i mogućnošću korištenja stručnih osoba prilikom vršenja uviđaja i rekonstrukcije događaja. Uvođenje instituta stručnih osoba bila je veoma značajna dopuna. Stručne osobe raznih profila mogu biti od neprocjenjive koristi uviđajnom organu prilikom rada na mjestu događaja. Zato smo mišljenja da bi u današnjem ZKP-u trebalo ići i dalje, te kriminalistu izdići na nivo stručne osobe koja obligatorno prisustvuje uviđaju. Što se tiče pretresanja i privremenog oduzimanja predmeta zadržana su ranija rješenja.

Zakonom o krivičnom postupku Federacije BiH iz 1998. godine izvršene su određene izmjene i dopune u pogledu hitnih (anticipiranih) istražnih radnji. Ovom prilikom ističemo dopunu iz čl. 146. st. 2. prema kojoj je organima unutrašnjih poslova za poduzimanje uviđaja i vještačenja potrebno odobrenje istražnog sudije, što ranije nije bio slučaj. Također, smatramo da obaveza obavještavanja tužioca o istražnim radnjama koje se, u slučaju opasnosti od odlaganja, poduzimaju od strane organa unutrašnjih poslova u prekrivičnom postupku, doprinosi jačanju zakonitosti i poštivanju ljudskih prava. Međutim, svoje neslaganje izražavamo zbog izostavljanja čl. 155. ranijeg ZKP-a prema kojem je tužilac imao veće ovlasti u prekrivičnom postupku, pogotovo u pogledu otkrivanja i istraživanja krivičnih djela sa nepoznatim učinocima, kada je mogao neposredno od organa unutrašnjih poslova zahtijevati poduzimanje pojedinih istražnih radnji. Smatramo da današnja rješenja u čl. 147. ZKP FBiH nisu adekvatna supstitucija, s obzirom da posredna uloga istražnog sudije može usporavati rad, a nikako doprinosti njegovoj efikasnosti. Gotovo se stiče utisak da se uloga istražnog sudije proširila i na domen krivičnog gonjenja, a na uštrb tužilačke funkcije, što smatramo neprihvatljivim rješenjem.

Summary

One of the aim of historical-legal analysis is reflected in confirmation of accuracy and consistency of our positive legal solutions in the field of urgent (anticipated) inspection of properties and persons, temporary repossession of objects, conduct of investigation and expertise. In that way we will be able to see advantages but also disadvantages of our legal solutions, especially because law of criminal conduct in BiH was brought only few years ago. Apart from that this comparative analysis is relevant because of criminal legal reform in our country, since in this area we are expected to have significant changes and additions. This points out that some positive legal solutions in court practice have not been the most effective. So, by applying historical legal method we will highlight some conditions and causes in development of certain positive legal solutions that refer to these four urgent investigative acts.